Els Santjustencs durant la Primera Guerra Carlina

Juli Ochoa

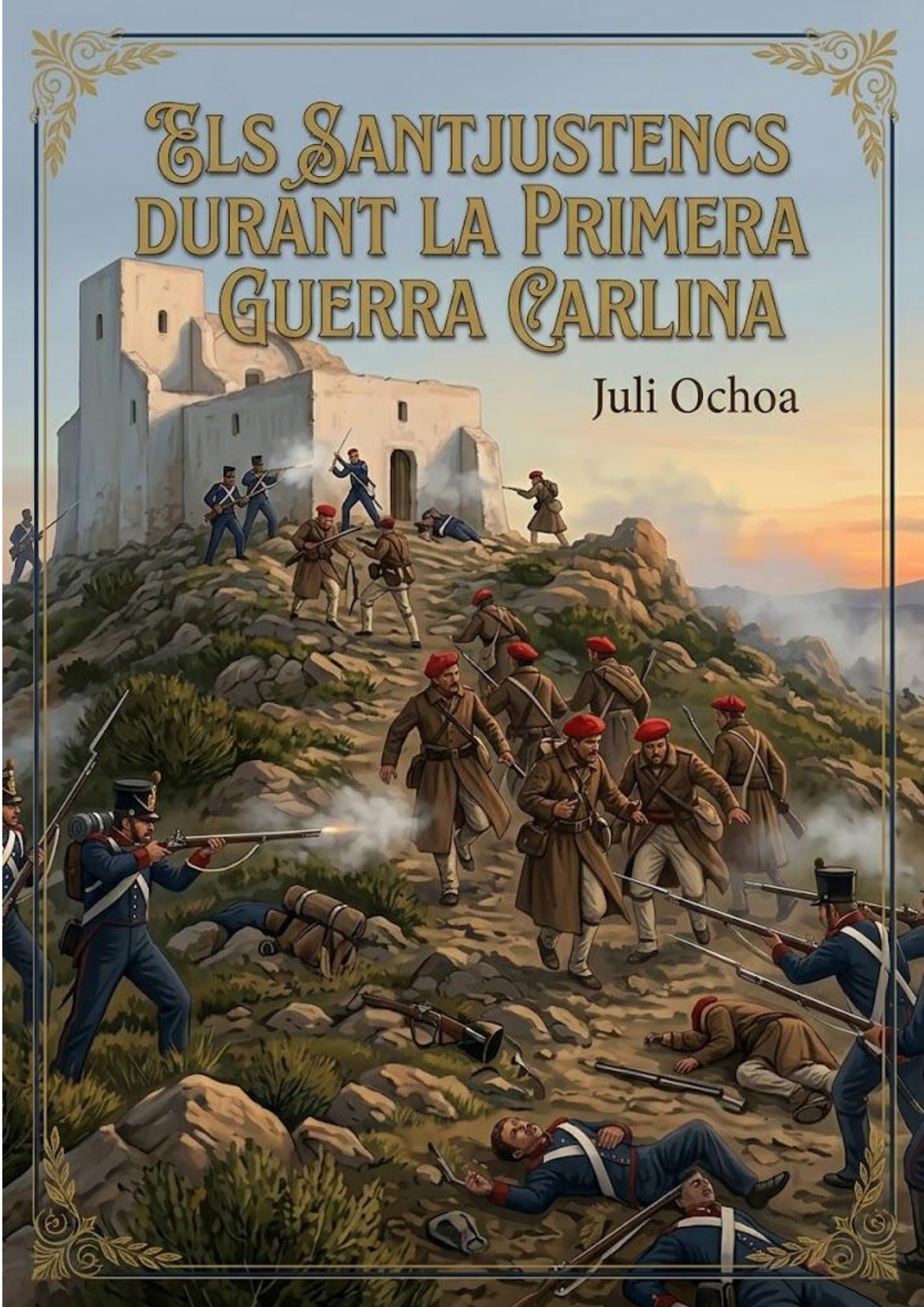

D'aquest estudi l'autor ha publicat sengles versions prèvies més reduïdes a: *Sant Just Desvern i la Primera Guerra Carlina*, dins AAVV*: Guerrilles al Baix Llobregat. Els "carrasquets" del segle XVIII i els carlins i els republicans del segle XIX*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Publicacions de l'Abadia de Montserrrat. Barcelona, 1986 PP. 639-650, i a: *Els santjustencs durant la primera Guerra Carlina* dins *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs XVII.* Centre d'Estudis Santjustencs i Ajuntament de Sant Just Desvern. Anagrafic, S.L., Sant Just Desvern, 2012. PP. 155-185.

Llibre no venal
Maquetació i edició de l'autor
Sant Just Desvern (Baix Llobregat), abril de 2026

ELS SANTJUSTENCS DURANT LA PRIMERA GUERRA CARLINA

Juli Ochoa González

Sant Just Desvern al començament del segle XIX

Sant Just, en començar el segle XIX, era un poblet relativament petit. Segons el padró realitzat l'any 1830, hi havia 120 cases que es trobaven distribuïdes entre la ruralia i el centre urbà.

Aquest centre urbà no era exactament un nucli compacte, sinó que era format per tres ravals ben diferenciats. Els dos més antics eren el de la Plaça, construït als voltants de l'església parroquial, i el de la Creu, que havia anat creixent a l'entorn de les dependències de l'Hostal Vell, edificat al costat del primitiu camí Ral. Més modern era el raval de la Carretera, un xic aïllat dels altres dos nuclis de població, i que estava situat al llarg de la nova carretera feta en temps de Carles III.

Fig. 1 - Sant Just Desvern. Vista del Raval de la Plaça al final del S. XIX.

La població de Sant Just estava constituïda per 363 homes i 390 dones, totalitzant 753 habitants.

La principal dedicació dels santjustencs era l'agricultura i no existia encara al poble el més petit senyal del procés industrialitzador que començava a anar prenent cos en altres indrets del país. Fora de les feines específiques del camp i d'algunes botigues de supervivència, només es practicaven a Sant Just aquells vells oficis tradicionals que permeten mantenir una economia local, en gran manera, autosuficient.

Veiem, doncs, que Sant Just era un poble petit on tothom es coneixia, i que mantenia un ritme de vida tradicional. Un cop passat el trasbals que va suposar la guerra contra els francesos, les coses havien tornat a rutllar com ho havien fet sempre.

Aquesta estabilitat inamovible motivava que el santjustenc, encara que majoritàriament no es definís en públic sobre les seves conviccions polítiques, sentís de ben segur, ben dins seu, una major simpatia per les tendències conservadores, ja que defensaven estructures socials amb les quals, des de sempre, estava familiaritzat.

Per contra, les posicions liberalitzadores, en partir de postulats aliens en gran manera al tarannà diari dels santjustencs, no arribaren a arrelar profundament en la població, i els seus simpatitzants eren una franca minoria.

1833: L'alçament es prepara

Fig. 2 - L'infant Carles Maria Isidre Benet de Borbó i Borbó-Parma, comte de Molina, germà del difunt rei Ferran VII i pretendent al tron d'Espanya.

El rei Ferran VII està malalt. Es veu propera la fi del seu regnat. Els absolutistes, al voltant de la figura de Carles Ma. Isidre, germà del rei, estan obertament enfrontats amb els liberals, que pretenen la corona per a la princesa Isabel, nascuda l'any 1830, filla del rei Ferran i de la reina Maria Cristina de les Dues Sicílies.

Hi ha tot un seguit de trames a Palau per veure quin grup se surt amb la seva. Mentrestant, per tot Espanya, tant els partidaris de Carles com els d'Isabel van organitzant-se i prenent posicions. Per tot el país es respira la imminència d'una guerra civil.

Els esdeveniments polítics que van tenint lloc arreu d'Espanya, i que la precipitaran a la conflagració, no passen desapercebuts per als santjustencs.

Es comença a parlar dels fets del temps que els ha tocat viure i, de mica en mica, es van constituint petits cercles on de les senzilles converses entre veïns es passa a posicions més radicals i compromeses.

Al raval de la Carretera trobem que cada cop són més nombroses les reunions a la casa número 3, propietat de Joan Canals Julià, home ja gran, de 48 anys. Oriünd de Sant Esteve Sesrovires, havia estat tinent de Milícies Urbanes i, durant la passada insurrecció dels Malcontents, va arribar al grau de capità de la segona companyia de Voluntaris Reialistes.[1]

Canals, ara retirat, es dedica als negocis i viu amb la seva muller, Josepa Petit Font, amb la que s'havia casat el 3 de juny de 1813 a l'església parroquial de Sant Just Desvern, i els seus nou fills, sis nois i tres noies. És home de bona posició econòmica i gaudeix de gran prestigi entre els seus conveïns.[2]

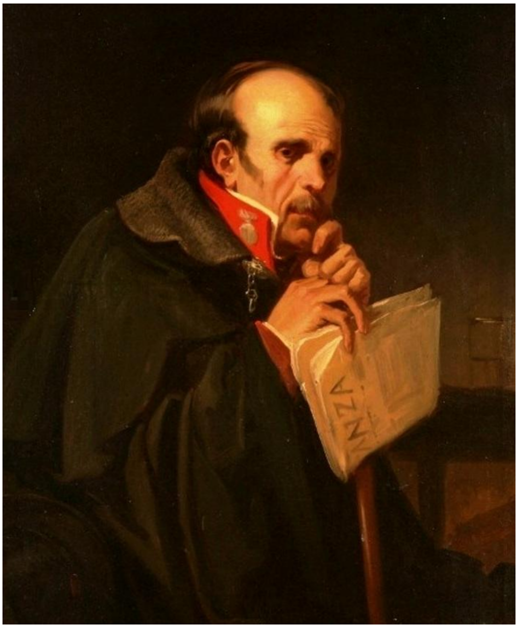

Fig. 3 - "El conspirador Carlista" per Valeriano Domínguez Bécquer (1833-1870)

També acut a les reunions el seu veí Francesc Marsà, de 34 anys, dedicat igualment als negocis, i que havia arribat a Sant Just l'any 1832, provinent de Sarrià. Encara no està instal·lat del tot al poble i manté tractes amb Josep Cardona per ultimar la compra d'una peça de terra al Mas Badia.[3]

Un altre veí que freqüenta les reunions és Isidre Camats, de 21 anys, que viu a la casa núm. 2 de la carretera.[4]

---

[1] Arxiu Municipal de Sant Just Desvern (en endavant AMSJustD), Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full núm. 50.
[2] AMSJustD, Carpeta Padrons Municipals núm. 1, full s/n, any 1833 i Arxiu Parroquial de Sant Just Desvern, Matrimonis 3 (1750-1851).
[3] Arxiu patrimonial de Can Cardona, Sant Just Desvern. Full s/n.
[4] AMSJustD, Carpeta Padrons Municipals núm. 1 fulls diversos s/n, any 1833 i

També venen, del raval de la Plaça, en Josep Mitjavila de 39 anys, en Jaume Modolell de 17 i en Valentí Campreciós de 20.[5]

Del raval de la Creu vénen en Josep Biosca de 17 anys, i n'Antoni Bosch, de 16. Altres assidus són també en Mateu Modo-lell, en Gabriel Gelabert i n'Antoni Viader, entre d'altres.[6]

Com es pot veure, aquest nucli original de la carlinada santjustenca està constituït per uns pocs adults de profundes conviccions, i tot un conjunt d'elements molt joves fàcils d'entusiasmar.

Fig. 4 – El capità general de Catalunya Manuel Llauder i Camin, marquès de la Vall de Ribes.

L'ànima d'aquestes trobades és l'esmentat Canals, el qual, a part d'organitzar el nucli santjustenc, manté també contactes amb altres elements de la facció conservadora.

És època de conspiració. D'un i de l'altre bàndol hi ha tot un seguit de passos i contactes.

Tot cal fer-ho en secret, ja que el general Llauder, capità General de Catalunya, home liberal de soca-rel i addicte a la causa d'Isabel, designada finalment successora a la corona, ha iniciat una forta campanya policíaca per tal de desmantellar la insurrecció que ja es preveu.

El 17 de febrer de 1833, per indicació de Llauder, és designat en Manuel Perales per recollir i emmagatzemar a Barcelona les armes, el corretjam, les municions i el vestuari que encara conservaven els voluntaris reialistes llicenciats.[7] Tal com estan les coses, suposa un greu perill l'existència d'una força armada potencialment hostil.

AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 6, full núm. 46.

[5] Id.

[6] Ibid.

[7] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5. Full núm. 50.

En Perales distribueix la feina a cada poble i encarrega a en Joan Canals, com a oficial que havia estat, que reculli les armes dels santjustencs i les dugui a Barcelona.

Les trames van seguint. Valgui com a exemple d'aquests moviments secrets la carta que en Sadurní Reventós, amo de la masia de can Vilà, envià a Joan Mallol, també santjustenc, des de Sant Llorenç d'Hortons:

Amich Joan Mayol: la present serveix per diros que en cuan al recado o encàrrech que·m vareu fer sobre aquell asunto, no puch menos de manifestar-vos que nos habem informat ab aquell subjecte que vós sabeu y nos ha dit de secret que són gent de tota confiansa, no són viciosos y tenen las màximas conforme lo abangeli, és dir que se ha informat ab vàrias personas y totas hi diu lo mateix. És cuan dech dir-vos per vostra satisfacció y ab la present me repa-tesch V.S.S. [8]

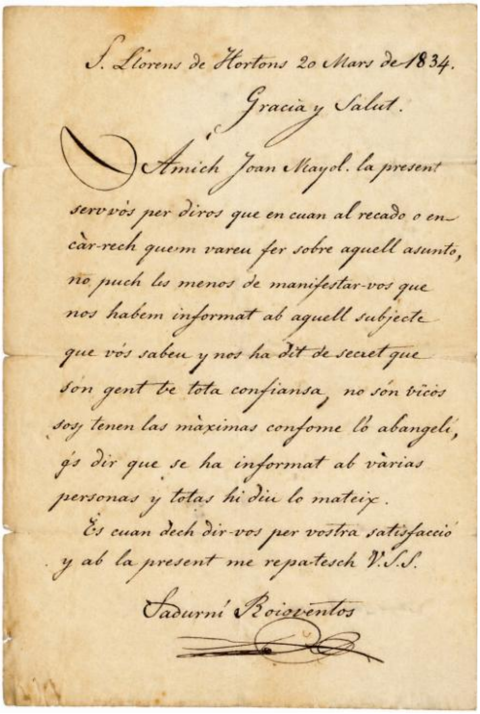
S. Llorens de Hortons 20 Mars de 1834.
Gracia y Salut.
Amich Joan Mayol. la present
servvós per diros que en cuan al recado o en-
càr-rech quem vareu fer sobre aquell asunto,
no puch ls menos de manifestar-vos que
nos habem informat ab aquell subjecte
que vós sabeu y nos ha dit de secret que
son gent de tota confiansa, no son vicio-
sos y tenen las màximas conforme lo abangeli,
és dir que se ha informat ab vàrias
personas y totas hi diu lo mateix.
És cuan dech dir-vos per vostra satisfacció
y ab la present me repa-tesch V.S.S.
Sadurní Boioventos

Fig. 5 – La carta enviada per Sadurní Reventós a Joan Mallol.

Molt críptic, però com ja s'ha dit abans, l'acció policial era d'una intensitat inusitada.

En aquest estat de coses, el 29 de setembre mor el rei Ferran VII. Ja no hi haurà possibilitat que torni a restablir-se la llei sàlica. Als partidaris del pretendent Carles només els queda la via de les armes.

Els santjustencs i la guerra

El 5 de novembre de 1833, a Prats de Lluçanès, en Josep Galceran s'aixeca en armes.

Arreu de Catalunya van sorgint altres homes com el Ros d'Eroles, Benet Tristany, Vilella, Llarg de Copons, Boquica o Plandolit, cadascú al front de la seva

[8] Arxiu patrimonial de Can Vilà, Sant Just Desvern. Full s/n.

corresponent partida.

La Primera Guerra Carlina estava encesa. Seguint la tàctica emprada anteriorment a la guerra contra el francès, els carlins, principalment a Catalunya, no seran amics de constituir un exèrcit regular que practiqui la guerra convencional. La major part de les accions estaran caracteritzades per una sèrie de cops de mà seguits de ràpides dispersions i nous atacs. No s'establiran fronts fixos.

Amb la guerra tot just començada, els conjurats santjustencs decideixen passar també a l'acció.

Així, l'any 1834, pretextant anar a caçar a Corbera, en Joan Canals es constitueix en cap de garba i, seguit pel seu fill gran, Josep, en Jaume Modolell i també altres companys, deixen llurs cases per anar a unir-se a les files carlines.[9]

Fig. 6 – Amb el pretext d'anar a caçar a Corbera, el grup de santjustencs marxa a incorporar-se a les files carlines.

No gaire temps després, la partida aixecada per Joan Canals arribaria a assolir un volum considerable, ja que els autors de l'època li atribueixen 500 membres[10].

A l'estil de molts altres caps de partida, en Joan Canals tindrà un nom de guerra pel qual serà conegut. El seu serà "Joanet d'Esplugues", possiblement pel fet que la casa on vivia estava situada al raval de la Carretera, molt més a tocar, llavors, de les darreres cases d'Esplugues que no pas de la resta de nuclis urbans que, com el Raval de la Creu i la Plaça, conformaven llavors el poble de Sant Just.[11]

---

[9] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full núm. 86 i full s/n.

[10] ANÒNIM (Eduardo Chao Fernández): *Teatro de la guerra: Cabrera, los montemolinistas y republicanos en Cataluña. Crónica de nuestros días. Redactada por un testigo ocular de los acontecimientos*. Volum 1. Impremta de D.B. González. Madrid, 1849. P. 195.

[11] Tot i que en la diferent documentació consultada relativa a la participació de Joan

Tot i tractar-se majoritàriament de grups de guerrillers, les forces carlines estaven estructurades orgànicament com qualsevol exèrcit regular. Ben aviat la partida comanada per Joan Canals s'integrarà a la Cinquena divisió del Centre, també anomenada Divisió de Manresa, de la qual és cap mossèn Benet Tristany, ajudat pels caps de brigada Joan Cavalleria i Climent Sobrevies.[12] Dins d'aquesta divisió, Joan Canals estarà adscrit en qualitat de segon comandant al Tercer Batalló, sota les ordres del primer comandant, el coronel Pau Pons, àlies "El Degollat"[13]

Fig. 7 – Mossèn Benet Tristany, cap de la Cinquena divisió del Centre o Divisió de Manresa de les forces carlines de Catalunya, en la qual es van integrar els carlins santjustencs.

No tots van servir amb les armes la causa del pretendent Carles. En Francesc Marsà, per exemple, es va dedicar a feines de caire administratiu i va acabar essent, al començament de l'any 1837, col·lector de delmes per finançar les accions de la Divisió de Manresa.[14]

Mentrestant, en aquell any 1834, a Sant Just començava a sentir-se l'acció repressiva que contra els carlins duia a terme el capità general Llauder, que en aquell temps compatibilitzava tal càrrec amb els de ministre de la Guerra i president de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

El 13 d'abril es promulga a Santa Coloma de Queralt un ban en el qual es decreta l'embargament de tots els béns dels qui han pres les armes per defensar la causa carlina, així com la deportació i el confinament dels familiars que hagin estat

---

Canals en la primera i en la segona guerres carlines, sempre he constatat que apareix esmentat com a "Joanet (o Joan) d'Esplugues", altres autors l'anomenen "Joanet de Sant Just, nom que, ben mirat, s'ajusta millor a la realitat.

[12] PIRALA, Antonio: Historia de la Guerra Civil y de los partidos liberal y carlista, con la historia de la regencia de Espartero. Madrid, Felipe González Rojas, editor, 1889.

[13] Col·lecció particular, Barcelona. Despatx de data 13 de febrer de 1836.

[14] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5. Fulls 72 i 79.

còmplices i encobridors. Una reial ordre datada el 22 d'octubre ve a recolzar la iniciativa de Llauder.

El 8 de novembre, en Josep Llacuna, alcalde del poble, rep un ofici que li adreça el governador militar de Barcelona, en el qual li ordena que s'adreci a les cases de Canals i Modolell, els elements més destacats de Sant Just, per tal de dur a la pràctica el que està decretat.[15]

En Llacuna va a casa d'en Jaume Modolell on troba el seu pare, en Josep Modolell, pagès, el qual li diu que fins al moment de la fuga del seu fill no havia tingut la més petita sospita del que pensava fer el seu hereu, i que, d'haver-ho conegut, ho hauria tallat immediatament. L'alcalde decideix de no prendre cap mesura disciplinària contra el seu conveí Modolell, esperant que siguin les autoritats de Barcelona les que ho decideixin.

A continuació s'adreça a la casa d'en Canals, on no troba ningú. Li diuen que na Josepa, esposa del proscrit, es troba a Sant Sadurní d'Anoia visitant el seu fill, que ha estat capturat i empresonat en aquella localitat.

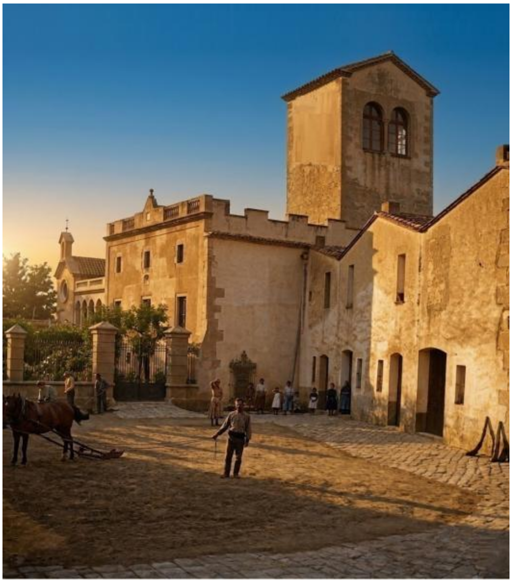

Fig. 8 – Can Modolell, amb l'hereu fugit a la facció, estava en el punt de mira de les forces repressores sota les ordres de Llauder.

La voluntat de Llacuna de no actuar contra Modolell prospera, i aquest ja no torna a ser importunat, almenys de moment. No és aquest el cas d'en Canals, per a qui és ordenada l'aplicació rigorosa dels decrets governamentals.

Per a procedir a l'embargament dels béns d'en Canals és designat fiscal per una comissió militar el notari Ramón Domínguez, el qual el 18 de novembre de 1835 fa un inventari exhaustiu de tot el que es troba a la casa.[16]

---

[15] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full núm. 86.

[16] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, fulls 152-153 (inici d'esborrany inclòs entre aquests dos papers).

Cal designar un segrestador que es faci càrrec d'aquest patrimoni per tal d'administrar-lo i, si és el cas, liquidar el que es pugui. L'elecció, feta a nivell del poble, recau en Josep Cardona i Gelabert del Coscoll, prohom local, cap d'una de les nissagues més antigues de Sant Just, a qui hem conegut abans en tractar d'una venda de terres a Francesc Marsà. Cardona i Canals es coneixen d'antic i mantenen una certa amistat. Les autoritats barcelonines no ho saben i aproven aquesta elecció.[17]

Des d'aquest moment, en Cardona mantindrà un estret contacte amb Canals per informar-lo de les diverses accions que, com a segrestador, es veu obligat a dur a terme. Des de la clandestinitat en la qual es troba, en Canals, preocupat pel destí de tot el que era seu, anirà enviant regularment missatges a Cardona exigint claredat en tots els tràmits de liquidació que ha de fer. Aquests missatges seran cada cop més tensos. Valgui com a exemple el següent:

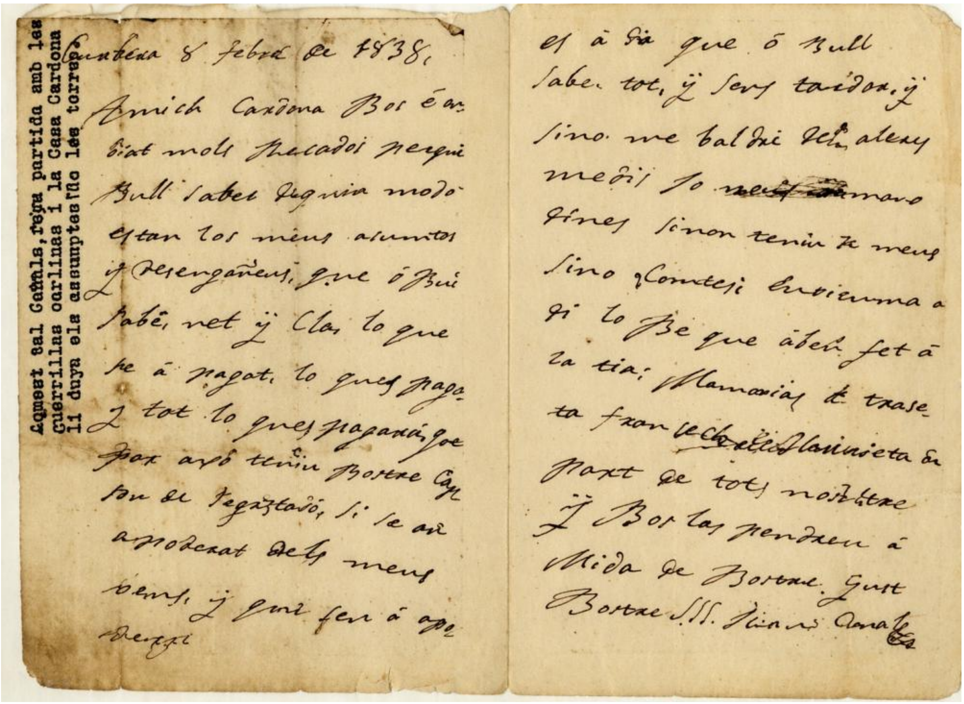
Aquest Sal Canals, feya partida amb les guerrillas carlinas i la Casa Cardona li duya els assumptes ño les torres

Fig. 9 – Carta enviada per Joan Canals a Josep Cardona interessant-se per l'embargament dels seus bens. Arxiu patrimonial de Can Cardona.

[17] Arxiu Patrimonial de Can Cardona, Sant Just Desvern, rebuts diversos que confirmen el càrrec de segrestador.

asuntos ÿ desengañeus, que ó Bui sabé, net ÿ Cla, lo que se á pagat, lo ques paga, ÿ tot lo ques pagará, que per axó teniu Bostre Capsou de segrestadó, si se an apoderat dels meus bens, ÿ qui sen á apoderat. es a dir que ó Bull saber tot, ÿ sens tardar, ÿ sino me baldré de altres medis jo no us demano dines si non teniu de meus sino contes; enbieuma a di lo Be que abeu fet á la tia; Memorias a Traseta Francesch ÿ Marieta de part de tots nosaltres ÿ Bos las pendreu á Mida de Bostre gust.
Bostre S.S.S. Juan Canals.[18]

Els fets revolucionaris de Saragossa, Reus i Barcelona, l'any 1835, fan trontollar el bloc liberal. Molts elements de la burgesia que fins ara havien donat suport a la causa d'Isabel II i de la regenta Maria Cristina opten ara per Carles V, l'aspirant.

En Llauder, que es trobava a Esparreguera fent una cura d'aigües al balneari de La Puda, és destituït fulminantment i ha de marxar exiliat a França.

És substituït per una junta marcadament progressista, la qual donarà pas al nomenament d'Espoz y Mina com a capità general de Catalunya.

Fig. 10 –El balneari de La Puda, a Esparreguera, on es trobava en Llauder en el moment de ser destituït.

La nova junta desconfia de tothom. El 12 d'abril de 1835, el brigadier Joaquín Ayerbe, governador interí, envia una ordre a l'alcalde de Sant Just, com a tots els altres alcaldes de la comarca, per tal que exerceixi un control estricte sobre les activitats públiques i privades que puguin realitzar els rectors de les diferents parròquies.[19] Hi ha prou motius per desconfiar dels capellans. Molts d'ells, des de la trona, han fet apologia de la causa carlina, i molts altres –el mateix Benet Tristany, per exemple-, han penjat els hàbits per anar a empunyar les armes.

No és aquest el cas del nostre rector. Mossèn Josep Surroca i Ferrer era un capellà molt vellet i feble; tenia en aquells moments 78 anys, i moriria dos anys més tard,

[18] Arxiu Patrimonial de Can Cardona, Sant Just Desvern. Carta de Joan Canals del 8 de febrer de 1838.
[19] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full 59.

després d'haver estat malalt la major part del temps.[20]

Continuen arribant ordres del Govern Militar i Polític de Barcelona. El 14 de juny d'aquell mateix any es rep el següent ofici:

Teniendo noticia que por las faldas del término de ese pueblo se oyen por las noches tiros de armas de fuego sobre las horas de 10 a 12, conviene saber su origen y los causantes de una contravención tan transcendental a las órdenes vigentes, por lo que encargo a V. muy estrictamente, no solo que haga todas las investigaciones que le sugiera su celo para su averiguación, sino que valiéndose de los vecinos honrados de ese pueblo en quien tenga toda su confianza, salga V. en las noches a las horas indicadas u otras que conviniere, para procurar la captura de aquellos, dándome parte de cuanto resultare de sus diligencias. Dios guarde a V. muchos años.[21]

Poca gràcia devia fer-li a en Llacuna aquest encàrrec; no ja sols pel fet d'haver d'anar a trobar els desconeguts que disparaven cada nit, sinó també pel perill que podria suposar el topar-se, en la foscor, amb alguna de les patrulles de la guarnició governamental que, transitòriament, estaven ocupant el fortí de Sant Pere Màrtir, el qual tan bé coneixien, pel fet que eren els santjustencs i els d'Esplugues els qui alternativament els havien de subministrar palla i llenya.[22]

Fig. 11 –El fortí de Sant Pere Màrtir, bastit dalt del cim de la muntanya tot aprofitant l'ermita de Sant Pere de Verona.

El 13 d'octubre de 1835 és escollit nou consistori, i esdevé alcalde en Josep Cardona.[23] Tot just dues setmanes després del nomenament, en Cardona rep un ofici

[20] TENAS I ALIBÉS, Mn. Antonino: Notes històriques del poble i parròquia de Sant Just Desvern. Fidel R. Ferran, impressor. Barcelona, 1947. P. 131.
[21] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full 77.
[22] Ib. Full 134.
[23] AMSJustD, Carpeta Elecciones núm. 12, any 1835 (acta municipal) i Arxiu

del Govern Militar i Polític de Barcelona, on Ayerbe li encarrega que torni a remoure l'afer del segrest de les propietats de Modolell.[24]

La resposta del nou alcalde és similar a la del seu predecessor. Ratifica el desconeixement de Modolell pare respecte a les idees del seu fill, així com la seva desvinculació amb els fets.[25] A partir d'aquest moment en Josep Modolell ja no tornarà a ser molestat.

Mentrestant, la partida d'en Joan Canals ha traslladat l'escenari de les seves actuacions des de Corbera a altres zones del territori. A les darreries de 1835 els trobem reunits amb altres partides a les immediacions de Sant Quintí de Mediona, on hi ha una de les bases estables dels carlins en la qual, fins i tot, han arribat a construir una fortificació que anomenen "El castell" a l'entorn de l'ermita de Sant Antoni. Aquest refugi de Sant Quintí constituirà durant un cert temps la base i punt d'origen de les diverses incursions que aniran realitzant tals partides en terres del Penedès, Bages, Anoia i Camp de Tarragona.

Fig. 12 – Sant Quintí de Mediona: Ermita de Sant Antoni i torre carlina.

Les forces governamentals van intentar en diverses ocasions foragitar els carlins d'aquell indret.

La primera d'aquestes temptatives va tenir lloc a finals d'octubre de 1835:

Tarragona a 8 de octubre.= Derrota de una faccion. Gobierno civil de esta provincia. = Por cartas que llegaron ayer á esta ciudad de personas dignas de todo crédito, se sabe que los cabecillas Pichot, Degollat, Llarch de Copons y Masrós, que con 1200 rebeldes se hallaban en San Quintín, han sido atacados dentro del mismo pueblo, batidos y derrotados por algunas compañías del primer batallón de voluntarios de Cataluña que manda el patriota José Rovira, causándoles la

Patrimonial de Can Cardona, Sant Just Desvern, full s/n (reconeixement oficial).

[24] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full 138.

[25] Id., full s/n (1835).

pérdida de más de 100 muertos, mayor número de heridos, la brigada, 5 cargas de municiones y el botiquín. Luego que se reciban los detalles de esta gloriosa acción se darán al público. Tarragona 27 de octubre de 1835.=E.G.C.I.= José de Pessino Butler.[26]

El següent atac dels governamentals a aquella base carlina va tenir lloc el 12 de desembre. La premsa del moment també recollia, de la següent manera, la crònica de l'enfrontament:

Cuartel general de Manresa 15 de diciembre de 1835.- El comandante general de la linea del Llobregat don Antonio de Palacio, desde Martorell, con fecha 13 del actual dice al Excmo. Sr. General en gefe de este ejército y Principado, entre otras cosas lo que sigue.-

Fig. 13 – El primer atac governamental a les posicions carlines de Sant Quintí de Mediona.

Al salir de San Quintin en la madrugada del 12 con la fuerza de mi mando, en cumplimiento de las órdenes de V.E., quiso la suerte que se me presentasen las facciones de los corifeos Llarch de Copons, Pichot, Degollat, y Juan de Esplugas, en dos columnas ocupando las alturas de la derecha é izquierda del mismo pueblo. Vista su posición que era demasiado ventajosa, me propuse despreciarles y continuar mi marcha en direccion opuesta, a fin de llamarlos al terreno necesario para terminarlos; pero ellos siempre cobardes á pesar de componer el número de setecientos á ochocientos hombres, permanecieron en sus alturas; lo que me obligó á variar de direccion amagando su flanco izquierdo; cuya sola operacion bastó para que se pusiese en precipitada huida, sin dejar de correr hasta que ocuparon una meninencia casi inaccesible donde intentaron hacerse fuertes. Al momento dispuse que 200 hombres con las guerrillas marchasen á su frente entreteniéndolos, interín tomaba con las

[26] *La Revista Española*, del 4 de novembre de 1835. P. 2.

restantes la posición de los flancos, lo que se efectuó, cargándolos en seguida con los caballos del 4º de línea que me seguian, pero los enemigos prácticos en el terreno, evadieron con la fuga su derrota, dejando en el campo cinco cadaveres, y entre ellos segun su vestuario uno de los cabecillas, porcion de heridos, armas, cajas de guerras, acémilas y demas efectos de esta clase; pudiendo asegurar á V.E. que los dispersos no se reunirán en muchos dias. Por nuestra parte hemos tenido contuso al subteniente del 5º ligero don Simon Grau, y heridos al cabo 1º Ignacio Soler, y soldado Valentin Espinal, Guardias nacionales de Manresa; y el de Sellen Jacinto Colomina, pero todos de muy poca consideracion. Las tropas nada me dejaron que desear, pero debo recomendar á V.E. en honor de la justicia al comandante don Isidro Coll, al capitan de la Guardia Nacional de Manresa don Luis Martinez, al teniente don José Claramunt de la de Martorell; á los subtenientes del 5º ligero don Simon Gras, don Fernando de la Barri, don Ignacio de Vega y don Francisco Rosal, portaestandarte del 4º de caballeria de línea don José Fernandez, y al sargento de brigada de carabineros de Costas y Fronteras Manuel Guzman que se distinguió bizarramente en el ataque de las guerrillas y flanco derecho.[27]

El 31 de gener tenia lloc un tercer atac per part de les tropes liberals:

Fig. 14 – La desfeta dels carlins en els combats de Sant Quintí de Mediona.

Idem [Barcelona] *2 de febrero. Dispersion de las facciones del Degollat y Masgoret. Plana mayor de este ejército y principado. El brigadier Gurrea, gefe de la primera brigada del ejército, participa al Excmo. Señor general en gefe, que el dia 31 de enero próximo pasado, sabedor que las facciones del Degollat y Masgoret se hallaban en San Quintin, emprendió su marcha*

[27] *La Revista Española*, del 30 de desembre de 1835. P. 2. I també *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, núm. 168, del 22 de desembre de 1835.

hácia aquel pueblo donde efectivamente los encontró, y lanzándose parte de las tropas sobre los enemigos, los pusieron en una vergonzosa desvandada, quedando muertos algunos de los que se defendieron, siendo el resultado de aquella jornada el haberles cogido tres maletas pertenecientes á Tristany, varias mantas, gorras, capas, lienzos y otros efectos, asi como cinco mulos, cuatro caballos, dos jumentos, cincuenta cabezas de ganado lanar y veinte fusiles; siguiendo dicho brigadier la persecucion al dia siguiente.
Lo que de órden de S.E. se hace saber al público para su satisfaccion. Barcelona a de febrero de 1836.= El brigadier de la P.M..= Laureano Sanz.[28]

Com es pot fàcilment suposar, totes aquestes "victòries" dels governamentals obeïen al fet que els carlins, en veure arribar l'enemic, defugien el xoc frontal amb els atacants, i després d'haver creuat foc breument per aturar-los, procedien a dispersar-se ràpidament. Aquesta era la tàctica emprada habitualment per aquelles partides.

Des d'aquella base de Sant Quintí els carlins anaven efectuant incursions radials. Així, al començament de març de 1836 els trobem actuant a les immediacions del coll dels Brucs.

Els diaris d'aquell temps ens donen els detalls d'un cop de mà a un comboi perpetrat per partides de guerrillers entre les que es contava la de Joan Canals i del contraatac per part de forces governamentals notòriament superiors a les seves:

Fig. 15 – Assalt a la diligència del correu per part d'una partida carlina.

El domingo 28 de febrero en las inmediaciones de Castellolí entre Esparraguera é Igualada fueron atacados por

[28] *La Revista Española*, del 15 de febrer de 1836. P. 2.

los facciosos que están sujetos á los desórdenes de los cabecillas mosen Benet, el Degollat y D. Juan el de Espluga, el conductor D. Isidro Comellas, que lo es de Barcelona á Zaragoza, como tambien varias galeras y carros, que al abrigo de la escolta que custodiaba el correo marcharon en union. Dicho conductor pudo salvar la correspondencia haciéndose fuerte con la pequeña escolta en la casa de postas, pero no tuvo igual suerte el carro del cosario titulado el Diamante, ni algunas galeras, habiendo quedado en poder de los rebeldes la familia del comandante de armas de Igualada, que desde Barcelona se dirigía á dicho punto, desnudando los facciosos con crueldad, amenazas y golpes á un joven cadete, hijo del citado comandante, que tuvo la inadvertencia de caminar con uniforme por parages de tanta esposicion. Asi mismo fue prisionero D. F. Sendra, vecino y propietario de Igualada, y sugeto cuya fortuna es considerable, por el cual piden en rescate mil onzas de oro. Interin se ocupaban los facciosos en el saqueo de varias galeras, dos soldados de caballeria del 4º de línea dieron parte á doscientos portugueses voluntarios de Oporto, que se hallaban á corta distancia, los que unidos á siete caballos del referido 4º y seis de caballería de Montaña, reforzados con los Voluntarios Nacionales de Igualada, atacaron y dispersaron con valor á la multitud de foragidos que bajo el pretesto de la fe cometen las mayores bajezas y atrocidades.[29]

Fig. 16 –Uniforme emprat per la unitat de Caçadors d'Oporto, que lluitaven amb les forces governamentals.

Finalment, les tropes liberals els van poder desallotjar de les seves posicions a Sant Quintí de Mediona. El 23 de març de 1836 una unitat dels Caçadors d'Oporto aconseguia conquerir aquell bastió.[30]

---

[29] *El Español*, del 8 de març de 1836 P. 3, i també *La Revista Española*, del 19 de març de 1836. P. 2.

[30] *Diario de Barcelona*, del 28 de març de 1836. Recollit per SANTIRSO RODRÍGUEZ, Manuel: *El primer carlisme al Penedès (1833-1840): Una indagació a escala comarcal*. A *II Seminari d'història del Penedès*. Els moviments socials. El Vendrell, 1995. P. 217, nota 40.

També per aquell temps, el governador militar Espoz y Mina comença a promoure la mobilització de nous elements que passin a incrementar les files de l'exèrcit.

Seguint aquestes directrius, en Miquel Font, primer comandant del 7è de Lleugers de la Guàrdia Nacional del Llobregat, ordena a l'alcalde de Sant Just que procedeixi a fer l'allistament corresponent.[31]

Fig. 17 – Membret dels impresos utilitzats per Miquel Font, comandant del 7è de Lleugers de la Guàrdia Nacional del Llobregat.

A ningú no l'atrau la idea d'enviar conveïns a la guerra, i l'Ajuntament decideix fer l'orni en espera de nous esdeveniments. Aquesta actitud per part del consistori santjustenc serà, com podrem veure, una constant durant tot el temps que va durar aquella guerra.

El 9 de maig, el Tercer Batalló de la divisió Manresa (recordem que és la unitat on està enquadrada la partida de Joan Canals) és encalçat per una columna governamental amb base a Vilafranca,[32] la qual cosa els fa deixar els Brucs i internar-se en la comarca de l'Anoia, on estableixen contacte amb les forces amigues dirigides pel coronel Manuel Ibáñez, àlies "El Llarg de Copons", i plegats ocupen poc després la vila de Tous.

Els governamentals destacats a la propera ciutat d'Igualada reaccionen i preparen ràpidament una columna que sortirà a trobar-los. Aquesta columna, dirigida pel general Manuel Bretón del Río y Fernández de Jubera, sortirà el 17 de maig i els sorprendrà de nit, quan descansaven confiats.

El comandante de armas de Igualada con fecha de ayer [18 de maig] á las nueve de la noche participa que el señor general Breton salió de aquella población á las 11 de la noche del día anterior, y que logró sorprender en Tous las gavillas del Llarch de Copons y Degollat, entrando en el pueblo á la bayoneta, matando á muchos: y que el último cabecilla despues de haber perdido su caballo,

[31] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm 6, full núm. 18.
[32] *La Revista Española*, del 26 de maig de 1836. P. 4.

caminaba á pie, por cuya razon infiero que habrá caído en manos de las tropas, cuyos detalles se esperan directamente del mismo general.[33]

Fig. 18 – El general Manuel Bretón, que va foragitar de Tous les forces del Llarg de Copons i de Pau Pons, entre els quals es trobava la partida de Joan Canals.

Tot i el que apuntava la notícia anterior, en Pau Pons, el cap immediatament superior de Joan Canals, se'n sortirà d'aquest tràngol, encara que la sort que aquest cop l'ha salvat ja no l'acompanyarà gaire temps més.

Després d'aquest enfrontament, les partides del Llarg de Copons i la del Degollat es van separar, i aquesta darrera, en la que es trobaven els santjustencs, va anar a unir-se a la resta de les forces que constituïen la Divisió Manresa.

El 20 de juny, les partides de Tristany, Degollat i el Gravat, que en aquell moment ocupaven les poblacions de Talamanca i Mura, es van posar en marxa dirigint-se a Vacarisses. El comandant governamental Isidre Coll, cap del Cinquè Batalló franc, que en aquells moments estava a La Barata, va tenir coneixement d'aquests moviments i va disposar les seves tropes a l'aguait a les immediacions del Cavall Bernat.

Quan les forces de Tristany van passar per aquell punt foren sorpreses pel foc de l'enemic, que els va causar una cinquantena de baixes i els va forçar a retirar-se en direcció a Monistrol de Calders.[34]

Fugint de les tropes del comandant Coll, els carlins van arribar el 22 de juny a aquesta darrera localitat, on els estava esperant una altra columna isabelina dirigida pel coronel Manuel Sebastian, comandant general de la Segona Brigada.

[33] *El Eco del Comercio*, del 30 de maig de 1836. P. 1.
[34] *El Eco del Comercio*, del 5 de juliol de 1836. P. 1.

Fig. 19 – En el combat de Monistrol de Calders les forces legitimistes van ser derrotades per les tropes governamentals, trobant-hi la mort el capitost carlí Pau Pons "El Degollat".

Agafades entre dos focs, les hostes legitimistes s'endugueren la pitjor part en aquell enfrontament, deixant en el camp de batalla 150 morts, entre ells el dissortat coronel Pau Pons, tal com ho expressava el propi coronel Sebastian, vencedor d'aquell combat:

Dije á V.E. en mi primer aviso á las tres y media de la tarde desde Caldés el 22 que habian quedado en el campo mas de 150 rebeldes muertos, entre estos el cabecilla Pablo Pons (alias el Degollat), coronel entre los suyos, y cuya cabeza hice conducir á Caldés para asegurarme de la identidad de la persona.[35]

Sobre la mort de Pons, hi ha autors coetanis que difereixen de la versió que en aquell moment va donar el coronel Sebastian:

El caudillo carlista Degollat, preso por los cazadores de Zamora en la accion de Monistrol de Caldes, fué decapitado inmediatamente, y desde este instante la

[35] *El Eco del Comercio*, del 17de juliol de 1836. P. 1 i també *La Revista Española* del 17 de juliol de 1836. P. 2.

guerra parecía no tener tanto por objeto el sostener una causa política, cuanto el ofrecer un hecatombe abominable á la ira de los partidos.[36]

Immediatament després d'aconseguir la victòria, els soldats de la reina es van dedicar al pillatge:

Manresa 23 de junio. Esta mañana ha llegado la columna de Sebastian despues de haber destruido como ya sabran vds. la faccion de Tristany. Los soldados van vendiendo las chaquetas de grana muy buenas de la caballería facciosa á 4 y á 3 reales cada una. El sombrero muy pintiparado de Degollat (que ha sido degollado) lo lleva puesto un cazador del 8º de línea que sin duda lo habrá muerto. Los galones de gefe de E.M. yo mismo los he visto que los tiene un comandante.[37]

Com a conseqüència de la dissortada mort en combat del seu superior immediat Pau Pons, en Joan Canals rep des del comandament de la Divisió del Centre de les forces carlines un despatx de campanya datat del 24 de juny de 1836 que li és enviat per ordre del brigadier Benet Tristany, en el que li comuniquen el seu ascens a primer cap del Primer Batalló del primer regiment de fusellers antics de Girona.[38]

Com a nou comandant de la unitat que havia estat dirigida per Pons, en Joan Canals es dedica a agrupar les forces en dispersió per anar a trobar-se amb les altres forces de Benet Tristany, les quals s'estan concentrant lluny d'allà, a Castellfollit de Riubregós, en el sector on conflueixen l'Anoia, la Segarra i el Solsonès.

Fig. 20 – Castellfollit de Riubregós, on Joan Canals va anar amb les seves forces a reagrupar-se amb les de Benet Tristany. Fotografia de Cèsar August Torras i Ferreri (Entre 1890 i 1911).

---

[36] CLONARD, COMTE DE (Serafín María de Sutton-Dudley y Abbach): *Historia orgànica de las armas de infantería y caballería españolas, desde la creación del ejército permanente hasta el día*. Vol. VIII. Imprenta del Boletín de Jurisprudencia a cargo de Castillo. Madrid, 1856, P. 431.
[37] *El Jorobado*, del 9 de juliol de 1836. P. 1.
[38] Col·lecció particular, Barcelona. Despatx de data 24 de juny de 1836.

Aquests moviments no passen desapercebuts als enemics, els quals estan molt a prop, a la masia Puigpelat de la Molsosa, des d'on obstaculitzen tal agrupament:

Fig. 21 – La masia Puigpelat, a la Molsosa, quarter general en aquell moment de les forces governamentals, que lluitaven contra els carlins que operaven en aquella zona.

El gefe de la 2a brigada da parte el 7 desde Casa Puig-Pelat, que hace dos dias que acosa sin descansar á Tristany, quien habiendo reunido á sí la facción que mandaba Degollat, presentaba por junto la fuerza de 200 hombres; el que huye sin reposo, pero le sigue la pista no obstante las innumerables contramarchas que efectúa. Por una comunicación que ha llegado á su poder dice que el objeto de Tristany era reunir los dispersos en Castellfollit, cuya operación por ahora la tiene destruida. En la persecución ha rescatado tres prisioneros y muerto cuatro rebeldes.[39]

Pels guerrillers de la partida de Joan Canals, la major part de la guerra serà així: un seguit de cops de mà i d'enfrontaments amb forces governamentals que, invariablement, els superaran en nombre d'efectius i medis de combat, els quals donaran pas a noves dispersions i posteriors agrupaments. Encara que sonades, les seves victòries seran ben poques.

Pel maig de 1837 es crea el Segon Batalló de Milícia Nacional del Llobregat, a base d'algunes companyies del 7è de Lleugers i altres obtingudes per reclutament.

En aquest batalló no hi ha elements santjustencs ni tampoc d'Esplugues, ja que el seu Ajuntament, de la mateixa manera que des d'un primer moment venia fent el consistori santjustenc, ha seguit també la mateixa política.[40] Això va servir perquè tant uns com altres es lliuressin en bona part dels efectes d'una important commoció, com tot seguit veurem.

---

[39] *La Revista Española*, del 20 de juliol de 1836. P. 2.
[40] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm 6, full núm. 38.

Per aquelles dates, les forces de Tristany, i entre elles els fusellers que dirigia Joan Canals, van anihilar prop de Solsona la columna del brigadier Antoni Niubó, composta d'uns 2.000 homes, dels quals només se'n van salvar 300. La confusió entre els medis de comunicació de l'època, que no se sabien avenir davant d'aquell imprevist desastre, era total. N'és un clar exemple la següent crònica:

Lérida 4 de mayo.- Acaban de recibirse en esta ciudad las noticias más funestas: la faccion de Tristany, que evacuó Solsona, cayó sobre el punto que ocupaba el Sr. Niubó, comandante general de esta provincia, y en el choque pereció este digno gefe, el comandante graduado del 4º de línea de caballería, Clariana, el capitan y ayudante del coronel D. José Vidal, y el capitan y encargado del E.M. D. Ramon Salvia. Esta noticia no es oficial, se ha recibido por tragineros; pero el gefe político ha despachado un postillon á Tárrega para averiguar la verdad.

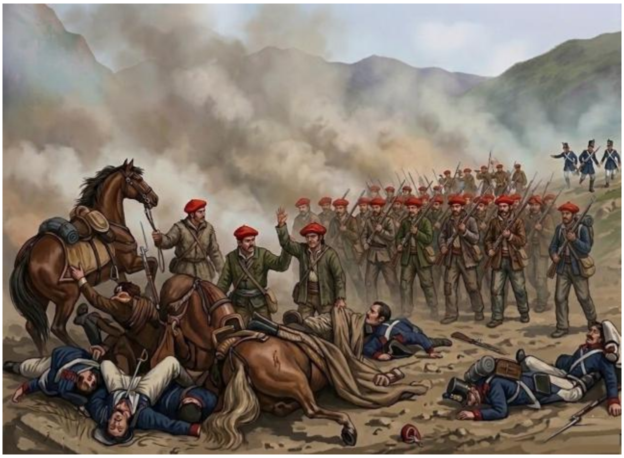

Fig. 22 – Desfeta de les forces del coronel Niubó prop de Solsona.

- Son las doce y media de la mañana y se ha recibido la contestacion; es cierta la muerte de Niubó y la de Vidal, la de Clariana no se afirma; pero sí la de 26 oficiales. El coronel Niubó dejó de existir como un soldado valiente, dando pruebas de su intrepidez y adhesion á la justa causa, y su memoria será eterna al pueblo leridano, que con tanta razón le amaba. Mas de 7000 facciosos atacaron nuestra columna, los que fueron recibidos á la bayoneta por dos veces despues de acabar con los cartuchos. La pérdida de los enemigos la creemos considerable, y se asegura ha retrocedido hacia la parte donde se halla el capitan general, que sabrá escarmentarlos.[41]

Esperonats per aquest èxit, els carlins van decidir fer una batuda pels voltants de Barcelona.

Entre el 10 i el 13 de juny, amb una força de 3.500 homes i 100 cavalls, Tristany va

[41] *El Eco del Comercio*, del 9 de maig de 1837. P. 3.

envair el Baix Llobregat i el Pla de Barcelona, i entrà a les localitats de Molins de Rei, Sant Boi, Gavà i Begues, entre d'altres.[42]

Delta occidental.- Els carlins han estat vistos prop de Vallirana i a les muntanyes de Begues, Gavà i Viladecans; es creu que són uns tres mil, a més d'un cente-nar de cavalls, i que els capitaneja mossèn Benet Tristany mateix; la nit del dia 10 la Milícia Nacional de Cornellà es mantingué alerta; el dia 11 els facciosos eren a Molins de Rei i anaven cap a Sant Boi on feren ostatges; els dies 12 i 13, noranta-set nacionals de l'Hospitalet es dirigien a Begues; per altra banda, també s'enfrontà als carlins la primera companyia del batalló 3r. Del partit de Sant Feliu, de 46 homes (amb un fusell, una baioneta i un paquet de cartutxos per cap, dels quals, consta, set es perderen o s'espatllaren); i finalment, des de Barcelona arribà una columna de dos mil milicians, un esquadró de llancers i una companyia de sapadors. Aquesta incursió va deixar un important rastre de saqueigs i morts, fins al punt que al Prat els veïns decidiren formal-ment retornar les armes a Barcelona i no oferir més resistència a la facció –decisió que, lògi-cament, no fou accep-tada per la Diputació-.[43]

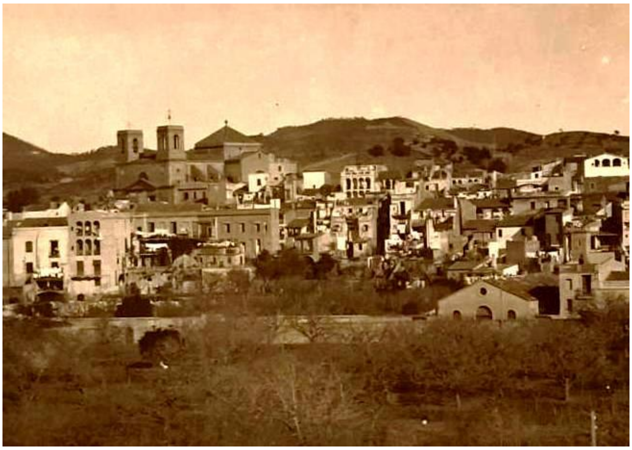

Fig. 23 – Molins de Rei, localitat que van ocupar els carlins durant la seva incursió al Baix Llobregat.

La premsa del moment va recollir aquesta incursió i la subsegüent reacció dels governamentals:

Barcelona 12 de junio.- Los facciosos al mando de Tristany han entrado esta mañana en S. Boy, y los nacionales y demas liberales de este pueblo se han metido en la iglesia desde donde les hacen un fuego horroroso. Un arriero que acaba de llegar de aquel pueblo, y al que ha salvado la vida la velocidad de su caballo, dice que los nacionales habian hecho

[42] OYARZUN, Román: *Historia del Carlismo*. Editora Nacional. Madrid, 1944. P. 203.
[43] RENOM I PULIT, Mercè: Introducció al llibre *Guerrilles al Baix Llobregat. Els "carrasquets" del segle XVIII, i els carlins i els republicans del segle XIX*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1986. PP 74-75.

Fig. 24 – Reconstrucció de l'atac dels carlins als governamentals que s'havien fet forts a l'interior de l'església de Sant Boi de Llobregat.

ya á los facciosos 10 muertos y 15 heridos.

Tristany ha hecho saquear algunas casas de S. Boy, y viendo que no podia hacer efectiva la contribución que impuso al pueblo, ha desfogado su rabia asesinando á cuatro jornaleros.

Se asegura que la facción asciende á 3500 infantes y 80 caballos malos; pero en S. Boy solo habia entrado una avanzada de caballeria, situándose el resto á mayor distancia por miedo de ser sorprendido.
La columna que ha salido esta tarde se compone de 3000 hombres, y á estas horas se habrá reunido con la de Rodriguez.
Idem, 13,- El infame Tristany creyó sin duda que nuestras últimas disensiones que felizmente se concluyeron ya, le facilitaban el camino de aproximarse á la marina, sin riesgo alguno; pero bien desengañado ha debido quedar al ver que mas de 8000 hombres se presentaron inmediatamente á obstruirle el paso á las colinas que se vió precisado á abandonar. El camino real que tiene que atravesar está cubierto por nuestras fuerzas, y ha de pagar muy cara su intentona.
Idem.- La columna del brigadier Ayerbe ha atacado á Tristany por retaguardia y le ha batidocompletamente.
Las columnas que han salido de esta cierran á los facciosos el paso á la montaña. Son las tres de la tarde y va á salir otro batallon.
Idem á las diez de la noche. Han salido en efecto en número de 800 hombres, entre otras fuerzas nacionales. Hay un entusiasmo inesplicable y se estan alistando en este momento otros nuevos batallones que seguramente saldran esta noche á ocupar los puntos por donde pudieran huir los facciosos. En el encuentro con el brigadier Ayerbe han sufrido estos bastante pérdida.[44]

Més endavant, un corresponsal que s'ha incorporat a una de les columnes que han

[44] *El Eco del Comercio*, del 21 de juny de 1837. P. 2.

sortit a interceptar els carlins informa que:

San Feliu de Llobregat (Cataluña) 14 de junio.- Antes de ayer que salimos de Barcelona fuimos con direccion á San Boy; ya habíamos pasado la barca mas de la mitad cuando retrocedimos á Molins de Rey donde llegamos á las once de la noche.
Ayer salimos á las cinco de la mañana, y los facciosos que tuvieron noticia de nuestra aproximacion, se dirigieron á la parte de Villafranca por San Pedro de Begas. En su vista marchamos hacia Vallirana tambien por Villafranca; pero lo supieron los facciosos y volvieron á contramarchar otra vez á San Pedro de Begas y San Clemente. Siempre atentos nosotros á impedirles el paso á la montaña, llegamos á esta de San Feliu á las cuatro de la tarde.
Esperamos que á esta hora que son las cinco de la mañana toquen llamada y marchemos á atacarlos, a pesar de que no nos esperan no obstante ser mas de 3000.
Nuestra columna, con las que duermen esta noche en Esplugas, se compone de 5000 hombres que pueden hacerse subir á 7000 con los nacionales de estos contornos, los parrots, mozos de escuadra y los migueletes. Ademas, Ayerve baja de Villafranca por Castell de Fels con 1500 hombres segun se asegura; y con tantas fuerzas no les será posible á los facciosos escapar.[45]

Fig. 25 – Tropes governamentals acampades a Esplugues.

Passada aquesta incursió, el Segon Batalló del Llobregat tornava a insistir que els santjustencs havien d'incorporar-se a aquella milícia. En repetides ocasions, i sota diferents pretextos, es continuen donant llargues, àdhuc quan l'únic que se'ls demana és només que aportin cent vint rals per al manteniment de la banda de timbals i trompetes![46]

Finalment, després de nombroses pressions, i d'haver-se sentit dir "Que hacen ver lo poco o nada dispuestos que están en hacer sacrificios por la Patria", acaben per contribuir amb deu homes en la lleva del 21 de novembre de 1838. Val a dir,

[45] Id.
[46] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 6, full núm. 38.

però, que aquests homes no foren els designats per l'aplicació de les bases de mobilització, sinó suplents[47]

Mentrestant la guerra continua. Tot i haver-se finalment conjurat el risc que va suposar la gran incursió de carlins del mes de juny de 1837, la calma mai es va arribar a restablir del tot a la comarca, i altres grups de forces rebels, encara que no tan nombrosos com aquells, seguien actuant per aquests encontorns.

La més nombrosa d'aquestes partides va ser la dels homes del Llarg de Copons i de Joan Canals, que altre cop junts, van fer una incursió a la comarca. Els dies 8 i 9 de juliol de 1839 eren vistos a les immediacions de Martorell, i deu dies més tard es produïa l'atac. Un dels objectius dels carlins era el sector deltaic, on, tal com hem vist abans, la població del Prat havia renunciat a l'ús de les armes.

Fig. 26 –El brigadier carlí Manuel Ibáñez Ubach "Llarg de Copons", en una caricatura publicada posteriorment per l'Esquella de la Torratxa"

Juliol, 18. Delta del Llobregat.- A la matinada una nombrosa partida –més de mil homes- encapçalada pel Llarg de Copons i per Joan Canals (àlies el Joanet de Sant Just)[48], envaeix el pla del Llobregat. De l'Hospitalet els carlins s'enduen un pagès regidor per ostatge, a més de nou cavalls i alguns altres animals, mentre es produeixen cinc morts i dos ferits a causa de l'enfrontament entre aquesta partida i els milicians (un dels facciosos es dóna i demana l'indult). La ronda volant de Sant Feliu –reduïda en homes i dotacions- topa amb la facció del Llarg de Copons prop de la barca d'El Prat, i allà es produeix un violent enfrontament que causa 11 morts, 33 ferits i alguns presoners d'entre els carlins que finalment es retiren. Prop d'El Prat encara es produeix un altre enfrontament entre els carlins i la columna de l'exèrcit.[49]

Altres punts del seu interès eren les poblacions de l'Hospitalet, Sants i Sarrià; població, aquesta última, que van intentar atacar arribant per la muntanya, des de Sant Just, passant per les immediacions de Sant Pere Màrtir.

---

[47] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full núm. 122.
[48] Vegeu la nota núm. 11 d'aquest mateix treball.
[49] RENOM I PULIT, Mercè: Introducció al llibre *Guerrilles*... Op. Cit. P. 82.

Ejército de Cataluña – El Excmo. Señor general segundo cabo de este principado desde Sans con fecha de hoy [19 de juliol] *á las diez de la mañana dice al general encargado del estado de esta plaza lo que sigue:*

Excmo. Señor: Acabo de recibir el oficio de V.E. fecha de hoy. Las medidas que V.E. ha tomado de resultas de mi repentina ausencia y de la del señor gobernador son propias del tino y de la solicitud de V.E. por el mejor servicio.

Fig. 27 –Combat a les immediacions del cim de Sant Pere Màrtir.

Situada en Esplugas esa corta columna á las once de la noche ha desconcertado los planes del enemigo que por ambos lados del camino amenazaba saquear la plana. Al amanecer fueron atacados, batidos y perseguidos los que se dirigian sobre Sarriá en las alturas adyacentes de san Pedro Martir. Otra columna enemiga que bajó sobre Hospitalet y Sans es perseguida por fuerza mandada por el brigadier Mauri.

Yo conservo esta posicion central para acudir a cualquiera de los costados en que el enemigo insista de nuevo. Hasta ahora no cuento mas que dos contusos, ignorando la pérdida del enemigo. He de merecer de V.E. se sirva tomar sus disposiciones para que estas tropas sean socorridas con la racion de pan de mañana.[50]

Després d'aquesta incursió, els carlins van abandonar la comarca i Sant Just, terme pel qual havien passat fugaçment amb motiu de l'intent d'atac a Sarrià. Haurien de passar bastants anys abans que en Joan Canals pogués tornar a veure el poble i la seva comarca.

L'experiència d'aquest atac va aconsellar les autoritats militars barcelonines a reforçar la zona del pla situada al peu de Collserola, especialment en la part que s'obre al Llobregat:

[50] *El Eco del Comercio*, del 27 de juliol de 1839, P. 3.

Fig. 28 Ruïnes del fortí de Sant Pere Màrtir.

Barcelona 3 de agosto.- Indicaciones de la autoridad militar.- La autoridad militar desearia penetrarse de una vez de lo importante que seria poner á cubierto este llano de Barcelona, poniendo un fuerte destacamento de infanteria y caballeria en el pueblo del Hospitalet y otro en S. Felio ó Esplugas, y de esta manera quedaría á cubierto este riquísimo llano de un golpe de mano que de un día a otro darán segun lo tienen amenazado la vil canalla facciosa, que no conoce otro partido que el de robar; y de esta manera los habitantes no tendrian que abandonar sus casas e intereses en la noche y vivir en continuo sobresalto; entonces pudieran decir, si sufrimos las cargas del estado, estamos seguros en nuestras casas; y ¡ojalá tenga efecto esta sencilla manifestacion! [51]

Per tal motiu es torna a dotar d'una guarnició estable el fortí de Sant Pere Màrtir, i la seva guarnició es dedica a fer de tant en tant batudes pels voltants.

Una de les primeres és notificada el 14 d'agost de 1839 pel seu comandant Josep Pasqual. Diu així:

Sírvase V. prevenir a los vecinos de ese pueblo que saldrá de este punto una partida de tropa para celar que nadie tire tiros a la vista de este fuerte, ni se ponga gente en los picachos aunque sea sin armas. El contraventor será arrestado y conducido ante el Sr. Comandante General de quien tengo recibido las correspondientes instrucciones. Dios guarde a V. muchos años.[52]

---

[51] *El Eco del Comercio*, del 14 d'agost de 1839, P. 2.
[52] AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 5, full núm. 140.

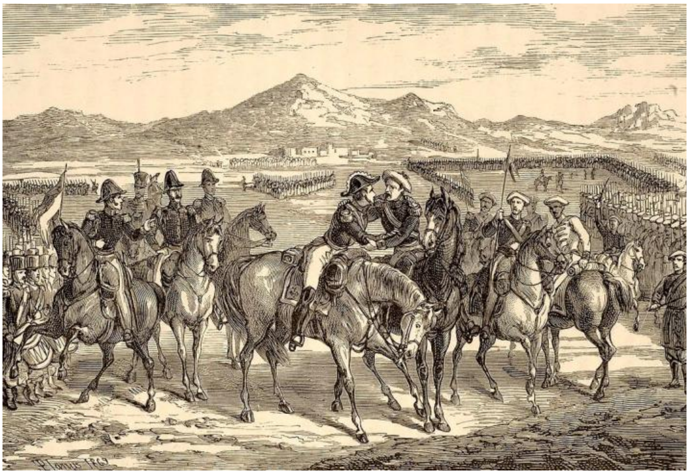

Fig. 29 –L'abraçada de Bergara, entre els generals Espartero i Maroto va suposar l'immediat final d'aquella contesa. Gravat d'Eusebi Planas i Franquesa (1833 – 1897).

El 31 d'agost d'aquell mateix any, amb el Conveni de Bergara entre els generals Espartero i Maroto, cessen les hostilitats al front basc i queden tan sols les forces catalanes defensant la causa del pretendent.

Ja es pot considerar perduda la guerra. En Josep Segarra, cap dels carlins del Principat, planeja fer a Berga una rendició pactada com la de Bergara. Per impedir-ho, en Ramon Cabrera es desplaça amb les seves forces cap al Principat i arriba a Berga. En Segarra ha de fugir i refugiar-se a les files liberals.

De tota manera, no hi ha res a fer. L'arribada de les forces enemigues comanades per Carbó, el baró de Meer i el general Espartero, li fa pensar en la inutilitat del vessament de sang que es prepara.

El camp és aixecat, i a les dues de la matinada del 6 de juliol de 1840, Cabrera, acompanyat per deu mil soldats, creua la frontera amb França i es lliura a les autoritats veïnes. Acaba així la contesa.

Encara quedaran disperses per Catalunya diferents partides que continuaran combatent, però els seus efectes seran cada cop més espaiats, fins a quedar definitivament pacificat tot el territori.

La guerra ha acabat

Finalitzat el conflicte, tornen a tenir-se a Sant Just notícies dels veïns que havien marxat a lluitar en les files del carlisme.

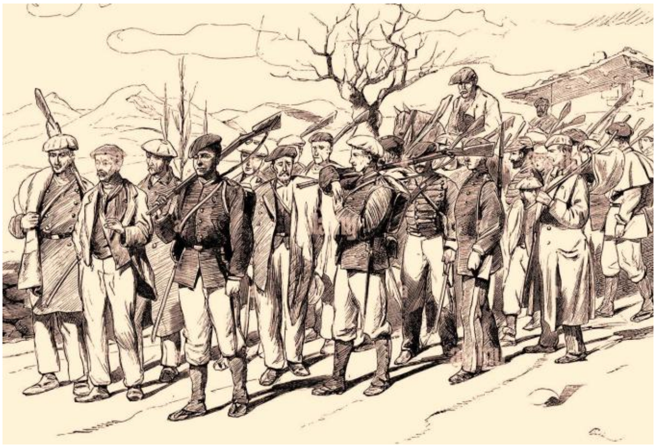

Fig. 30 – Presentació de carlins per demanar l'indult. Gravat d'Abelardo de Carlos (1876).

Francesc Marsà, presentat el 9 de juny de 1840 al comandant d'armes de Monistrol, és indultat el 21 de juny i torna tot seguit al poble.[53]

Un cop a Sant Just, retrà a Josep Cardona la terra que li havia comprat,[54] i anirà l'any següent a establir la seva residència a la veïna localitat d'Esplugues.[55]

Josep Mitjavila, Isidre Camats, Antoni Bosch, Josep Biosca i Mateu Modolell són indultats a Barcelona i tornen a Sant Just per integrar-se en llurs respectives famílies.[56]

També tornarà Valentí Campreciós, indultat a Sant Feliu de Llobregat.[57]

Altres ja no ho podran fer. Jaume Modolell i Gabriel Gelabert han mort. També és mort Josep Canals, fill gran del capità Canals.[58]

Joan Canals tampoc tornarà llavors a Sant Just. Amb la seva casa confiscada i els seus béns liquidats, marxarà, com tants d'altres que van combatre fins al darrer moment, a exiliar-se a França, acompanyat per cinc dels seus fills.[59]

Ja a l'exili, i a petició del propi interessat, la fidelitat de Joan Canals a la causa carlina serà recompensada mitjançant un nomenament reial emès per la secretaria del pretendent, datat el 28 de gener de 1842, en virtut del qual és ascendit al grau de tinent coronel d'infanteria.

---

53 AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 6, fulls núm. 72 i 79.
54 Arxiu Patrimonial de Can Cardona, Sant Just Desvern, full s/n.
55 AMSJustD, Carpeta Expedients Municipals núm. 6, fulls núm. 58 i 93.
56 Idem Full núm. 46.
57 Id.
58 Ibid.
59 Ibid.

Enterado el Rey N.S. de la instancia que V. elevó a sus Reales manos con fha [data manuscrita pràcticament il·legible] *y teniendo presente su constante lealtad, mérito y servicios ha tenido a bien concederle el empleo de Teniente Coronel de Infantería. De Real orden lo comunico á V. para su inteligencia y satisfacción debiendo servirle la presente de despacho hasta que las circunstancias permitan expedírselo en la forma correspondiente. Dios guarde á V. muchos años.*[60]

Esteve Canals, germà d'en Joan Canals, i que havia arribat a assolir el grau de tinent, tampoc tornarà al final de la guerra. Ho podrà fer, finalment, al final de novembre de 1851[61].

Altres conveïns, encara que no implicats directament en la contesa, també hauran abandonat la vila.

El balanç d'aquests set anys de guerra no haurà estat gens profitós per al poble. De les 120 famílies que hi havia quan aquesta va començar, trobem que ara només n'hi ha 103, i que el conjunt de la població ha disminuït en un 35 per cent i es compten només 490 habitants en el padró efectuat l'any 1845.[62]

Fig. 30 – La Segona Guerra Carlina, dita també "dels Matiners" (1846-1849) Pintura d'Augusto Ferrer-Dalmau (fragment).

Joan Canals tornarà altre cop a Catalunya amb motiu de la segona guerra carlina, dita "dels Matiners", en la que lluitarà defensant la causa del nou pretendent a la corona, el comte de Montemolín, nebot de l'anterior. Quan aquesta nova contesa finalitzi, s'acollirà als beneficis de l'amnistia oferta per Isabel II i aconseguirà que fins i tot li sigui reconegut pel govern el grau militar que havia aconseguit lluitant a les files carlines.[63]

[60] Col·lecció particular, Barcelona. Despatx Reial de data 4 de novembre de 1851.
[61] Col·lecció particular, Barcelona. Despatx de data 20 de novembre de 1851.
[62] AMSJustD, Carpeta Padrons Municipals núm. 2, full s/n, any 1845.
[63] Col·lecció particular, Barcelona. Despatx Reial de data 4 de novembre de 1851.

Tornarà a Sant Just, on fixarà novament la seva residència i mantindrà un cert litigi amb en Josep Cardona per determinades discrepàncies sobre la forma en que aquest va administrar el seu patrimoni quan va exercir de segrestador. Però totes aquestes coses ja podrien constituir el tema d'un altre possible treball futur.

El 6 de setembre de 1854, a l'edat de 69 anys, moria a Sant Just Desvern el tinent coronel d'infanteria retirat Joan Canals Julià, fidel defensor de la causa legitimista, que va ser cap de partida durant les dues primeres guerres carlistes.